

Cuprins

<i>Un benedictin francez și o istorie profetică a teologiei Bisericii pentru mileniul III</i> (diac. IOAN I. ICĂ JR)	5
--	---

I

O istorie teologică a Bisericii

Itinerarul și formele teologiei

Cuvânt înainte: Un eseu critic	29
<i>INTRODUCERE</i>	33
„Calea” creștină și teologia începuturilor	33
Calea	33
Teologia (biblică) a începuturilor	34
Întârzierea Parusiei și problemele puse de durată	36
<i>Depositum custodi</i> (1 Tim 6, 20)	37
<i>Omnia autem probate</i> (1 Tes 5, 21)	37
Pregătirea Evangheliei	37
Confruntarea	38
Dialogul	39
Încercare de periodizare	42
Un creștinism în așteptare eshatologică	43
Creștinismul și cultura Unului: gnoză și ontologie	43
Figurile creștinismului occidental	45

Simbolica Unului și figura omului	45
Structuri instituționale și antistructuri	45
Sisteme intelectuale și antisisteme	47
Trei praguri ale modernității	47
Refuzul instituțiilor	48
Pe planul structurilor	48
Pe planul sistemelor	48
Modernitatea suspectată	50
Descriere	50
Întoarcerea teologiei catolice	51
Indicații bibliografice	55

Cartea întâi

ÎTINERAR

Partea I

Creștinismul cu riscul anagogiei

<i>CAPITOL UNIC</i>	
Lumea păgână și calea creștină	61
Universul religios elenistic	61
Religia populară	61
Religia savantă	62
Teologie	62
Mistică și cult	62
Întâlnirea creștină a culturii	63
Teologia	63
Scripturile	65
Tainele	66
Spre o gnoză autentic creștină	67
Figura gnozei	67
Reacții creștine	69
Tradiție, creație, libertate	69
O problematică teologică	70
De la Logosul consubstanțial la Hristosul integral om	71
Anagogia împotriva arianismului	71
Ambiguitatea luptei împotriva gnozei: primul arianism	72

Arianismul împotriva gnozei	72
Marea Biserică pentru anagogie	74
Cunoaștere sau necunoaștere, al doilea arianism	75
Arianismul pentru rațiune	75
Marea Biserică în favoarea necunoașterii	75
Lupta în favoarea umanității lui Iisus	77
Perspective occidentale	80
Păcat, har și dreptate	81
Libertatea în Răsărit	81
Augustin	82
Păcat, har și libertate	82
Dreptatea	83
Pentru o scurtă evaluare	83
Probleme de autoritate	84
Iluminarea	84
Încercare de evaluare	86
Anagogie și ontologie	87
Intrarea ființei în dogmatică	87
Ființă și spirit	87
Aporia permanentă a teologiei trinitare	88
O inculturare autentică	89
Credință, cunoaștere, teologie	90
De la credință la gnoză	91
Problema ortodoxiei	92
Autoritatea formulelor de credință	92
Ortodoxia și autoritatea	93
Anagogia sau timpul?	95
Reticențe față de ontologie	96
Dionisie Areopagitul	96
Indicații bibliografice	99

Partea II
Un Ev Mediu decisiv

Indicii	105
Liturgia	105
Teologia	105
Ecleziologia	106
Orientare	107

CAPITOLUL I

FIGURA IERARHICĂ (800–1153)	109
Catehismul barbarilor	110
Mântuirea: primatul iertării păcatelor	111
Mântuirea: un itinerar spre cunoaștere și unire	111
Aspectul ierarhic al figurii umane	112
Ierarhia sacră	112
Ierarhia vieții creștine: preotul și principele	113
Punerea problemei	114
Roma: mistică și politică	114
Ideea de imperiu	115
Datele „tradiționale”	115
Carol cel Mare	116
Influențele germano-france	117
Locurile ierarhice: conflictul	118
Sfintele Taine și locurile simbolice	120
Sfintele Taine	120
Universalizarea	120
Individualizare	121
<i>In remedium</i>	123
Eficacitate	123
Cateheză sacramentală	123
Locuri simbolice	124
Păcat și milenarism	125
Cruciada și mănăstirea	126
Cunoașterea teologică	128
Scottus Eriugena	128
<i>Lectio divina</i>	130
Nașterea dreptului canonic	131
Concluzie: figura ierarhică și exigența unei reforme	132
Permanența și transformarea figurii ierarhice	132
Reforma	134
Reforma instituției	135
Indicații bibliografice	136

CAPITOLUL II

O MODERNITATE PREMATURĂ (1153–1334)	139
Despre „modernitate”	140
Încercare de definire	140
Cunoașterea: raționalitate sau iluminare?	140
Autonomia subiectului și responsabilitatea cetățeanului	141
Spații ale modernității în Evul Mediu	143
De la drept la teologie	144
Dreptul	144
Teologia	145
Nașterea unei modernități	147
Evul Mediu al mașinilor	147
Gândiri venite din Răsărit	149
Conflictul interpretărilor	152
Tipologie a reacțiilor	152
Cadrul paradoxal al sărăciei	153
Reacții în conflict	154
Teologia franciscană	154
Francisc, icoană teologică	155
Bonaventura	156
Itinerarul	156
Omul	157
Creație, istorie, Biserică, eshatologie	157
Notă despre spiritualii franciscani	159
Teologia dominicană germană	160
Albert cel Mare	160
Creația	161
Fericirea	162
Sufletul și cunoașterea	162
Albert cel Mare la originea misticiei occidentale	163
Notă despre Meister Eckhart	164
Albert cel Mare și „forma gândirii enciclopedice”	165
Sfântul Toma d’Aquino	166
Structuri teologice	167
Momentul fondator al gândirii Sfântului Toma	167
Creația	167
Omul	168

Cunoașterea lui Dumnezeu	168
„Supranaturalul continuu”	169
Teologie	170
Fericirea	170
Hristos și Scriptura	171
Facultatea de arte	172
Evaluare	174
Care fericire?	175
Stiluri	176
Itinerare	176
Știința	177
Teologia în fața modernității	178
Limite franciscane	178
Exces altundeva?	178
Măsura tomasiană	179
Instituția ecleziastică și modernitatea incipientă: turnanta secolului XIV	181
Criterii și litigii	181
Puneri în gardă, condamnări și fundal teologic	183
Urgența mântuirii și perenitatea lumii	184
Apărarea împotriva emergenței unei antropologii tari	184
Reafirmarea ierarhiei	185
O altă teologie pentru modernitate?	186
Turnanta secolului XIV	188
Moartea Universității?	188
Replierea pe spiritual	188
Sosirea pragmatismului: nominalismul	189
Dimensiunea și limitele condamnărilor lui Ioan XXII	190
Indicații bibliografice	193

Partea III

Modernitate și creștinism. Distanțare și reconciliere

CAPITOLUL I

DISTANȚAREA (1339–1727)	197
Criza politică și chemarea la Reformă	198
Criza imperiului: idee și realitate	198
Conjunctura secolului XIV	201

Convergențele concrete între Biserică și stat	201
Chemarea la reformă	202
Reforme în creștinătate și reforme în marginea ei	203
Concluzie	204
Umanism sau Reformă? (1334–1545)	205
Nicolaus Cusanus: un popas și un punct de plecare	207
„ <i>De docta ignorantia</i> ”	208
Cele trei maximități	209
Maximitatea absolută	209
Maximitatea contractată	210
Maximitatea deopotrivă absolută și contractată	211
Concluzie	213
Spre unitate prin analogia formală	214
<i>Prisca theologia</i>	214
Principiul analogiei formale	215
<i>Dignitas hominis</i>	217
Ezitări	218
În privința libertății	218
În privința unei „ <i>prisca theologia</i> ”	219
Spre Reformă	220
Umanismul întrerupt: Reforma	220
Unitatea și divergențele Reformei	222
Sfârșit ultim, har și libertate	223
Scriptura	224
Notă despre mistică	225
Timpul rupturilor (1563–1774)	227
Spre unitatea prin identitate matematică	227
Spre principiul identității	227
O transformare epistemologică	228
Epistemologie matematică și raționalitate generală	229
Reorientări filozofice și teologice	230
Rațiunea mereu suficientă și cea mai bună dintre lumi	231
Problema lui Dumnezeu	232
Problema omului	233
Spinoza: fericirea	234
Antropologia: cunoaștere și afecte	236
Problema lui Hristos	237
Spinoza: revelație și politică	238

Chestiunea biblică	239
Hristos	240
Replierea catolică	242
O nouă reformă gregoriană?	242
Închiderea teologiei	243
Concluzie	245
Indicații bibliografice	247
 <i>CAPITOLUL II</i>	
RAȚIUNEA ȘI IRAȚIONALUL (din 1789 până în zilele noastre) . . .	251
Raționalismul imediat și cuceritor	255
Descriere de ansamblu	255
Darwin: evoluția speciilor	257
O întoarcere la real	257
O interpretare raționalistă	257
Evaluare	258
Raționalismul critic și dialectic	259
Idealismul german	259
Gândirea greacă	259
Mecanicism și mașinism	260
Rațiunea în istorie: politică și religie	260
Hegel	261
Sarcina	261
Principiul	263
Linialementele sistemului	264
Statul și religia	265
Evaluare	266
Elemente pozitive	267
Elemente negative	268
După Hegel	269
Feuerbach și Marx: funcția muncii (a produce – a consuma) .	270
Evaluare	272
Elemente pozitive	272
Elemente negative	273
Raționalul suspectat	274
Suspiciunea la adresa modernității	275
Iraționalul sărăciei	276

Iraționalul vieții	277
Iraționalul ca mister	279
Fizica nouă și filozofia ei	280
De la rațiune la relație	282
Freud: sexualitatea și comunicarea	282
Evaluare	284
Încercare de sinteză	285
Dimensiunea cosmologică	285
Dimensiunea antropologică	287
Comunicarea	288
Istoria	289
Conceptul	289
O chestiune nerezolvată: răul	290
Blocajul între finitudine și culpabilitate	290
Punctul de vedere al istoriei	290
Punctul de vedere al cunoașterii	291
Revelație și ontologie	292
Indicații bibliografice	293
 <i>CAPITOLUL III</i>	
ÎNTOARCEREA TEOLOGIEI (din 1878 până în zilele noastre)	297
Spații de înnoire	298
Politică și societate	298
Misiune pastorală	299
Conciliu sau conciliarism?	300
Permanența unei mistici a autorității	300
Cotitura luată la sfârșitul secolului XIX	301
Sărăcia	302
Reînnoirea simbolicului prin liturgie	303
Intuiții	303
Reînnoirea simbolicului	304
O acceptare și o propunere	305
Câmpurile faptului istoric	307
Biblia	307
O abordare științifică	307
Hermeneutica aflată la baza primei critici biblice	308
Situația catolicismului	309

Păcatul și mântuirea	311
Spre o reîntoarcere la ontologie	313
O nouă conștiință ecleziologică	314
Structura gregoriană	314
Liturghie și conștiință eclezială	315
Impactul ecleziologic al istoriei și politicului	316
Ecumenism și dialog interreligios	318
Limbajul teologic	319
Nominarea divină	320
Ambiguitatea care rămâne	321
Enciclica <i>Aeterni Patris</i>	323
Elogiul Sfântului Toma	323
Fondul: despre neotomism	325
Sistemul și raționalitatea	325
Un exemplu: problema supranaturalului	326
Forma: un cadru rigid	327
Bonaventura și Toma	328
Indicații bibliografice	330
Rezumat și concluzie	333

Cartea a doua

FORME

CAPITOLUL I

UNUL, FIINȚA ȘI RĂUL	341
Unul	341
Descriere	341
Medieri	342
Cosmice	343
Simbolice	343
Mediatorii	344
Pervertiri	345
Mode și parcursuri	346
Prezența și impactul răului	346
Impactul creștin asupra parametrului	347
„Augustin”	349
„Dionisie”	351

Ființa	354
Descriere	354
Științe	355
Analogie	355
Problema lui Dumnezeu	356
Existență și inexistență a răului	357
Impactul creștin asupra parametrului	358
Concluzie	360
Dușmani și frați	360
Evaluarea problemei răului	362
 <i>CAPITOLUL II</i>	
RĂUL, TIMPUL, COMUNIUNEA	363
Sub categoria destinului	364
Încercare de nomenclatură	364
Răul fără tragedie	364
Răul tragic	365
Sub categoria libertății	367
Dubla creație	367
Păcatul originar	369
Astăzi?	370
Obiecții față de teologia clasică	370
Căutări prezente	371
Spre o reconsiderare a timpului	372
Unul, ființa și timpul	373
Timpul și a face	373
Timpul, cuvântul și celălalt	374
Revelația și timpul	375
Spre comuniune	376
Întoarcere la problema răului	377
Concluzie: situația adevărului	381
Ordinea teoretică a cunoașterii	381
Ordinea epistemologiei teologice	383
Primatul povestirii	383
Locul euharistic al povestirii	383
De la povestirea euharistică la expresia intelectuală și dimensiunea practică a credinței	385
Schiță a unei teologii a Sfintei Scripturi	387

II

Înțelepciunea și profetaia

Modele teologice

<i>INTRODUCERE</i>	395
Situția teologiei	395
Spațiul contemporan al teologiei	396
I. REGISTRELE FUNDAMENTALE ALE DISCURSULUI TEOLOGIC:	
PROFEȚIA ȘI ÎNȚELEPCIUNEA	399
Profetaia	399
Istorie și interpretare	399
Momentul prezent, originea și sfârșitul	400
Profetaie și revelație	400
Profetaia după Iisus Hristos?	401
Înțelepciunea	401
Niveluri ale înțelepciunii	401
Înțelepciune și revelație	402
II. MOȘTENIREA TRECUTULUI	403
Punerea pe picioare a teologiei clasice	403
Întârzierea Parusiei și principiul desăvârșirii	403
Timpul misiunii	403
Nașterea principiului desăvârșirii	404
Primatul teologilor sapiențiale	405
Mistica	405
Răul	406
Consecințe pentru instituția Bisericii	406
A cunoaște, a dori, a iubi	407
A vedea	407
A tinde	408
Oscilațiile teologiei sapiențiale	408
Școala din Alexandria, școala din Antiohia	409
Dumnezeu Unul și Trei	410
Trei mari modele teologice	412
Sfântul Augustin	413
Experiența augustiniană	414

Iluminare, iubire, umilință	414
Răul	415
Gândirea augustiniană	416
Principiul analogiei	416
Principiul neputinței	417
Dionisie	418
Întinericul	418
Rațiunea	419
Tradiția modelelor „Augustin” și „Dionisie”	421
Tradiția augustiniană	422
Bernard și Bonaventura	422
Luther	422
Hans Urs von Balthasar	423
Teologia eliberării	423
Jansenismul	424
Concluzie	425
Tradiția dionisiană	425
Autori	426
Dogmă și mistică	427
Principii și metode în teologia de inspirație dionisiană	428
Necunoașterea lui Dumnezeu și raționalitatea ființei	431
Sfântul Toma d’Aquino	432
Situația Sfântului Toma	432
Ordinea	432
Fericirea	433
Creația, omul și Dumnezeu	434
Natură și supranatural	435
Puncte de vedere dogmatice	437
Concluzie	438
O tradiție tomistă?	439
Concluzie	441
III. SARCINA PREZENTULUI: ÎNTOARCEREA PROFETIEI	443
Spațiu-timp în modernitate	443
Problema subiectului	445
Interpretarea Scripturii	445
Problema sensului și criza	446
Propunerea teologiei	446
O nouă ordine teologică	449

Întoarcerea lui Hristos și Legământul lui Dumnezeu	450
Legământul uman: tăcerea și cuvântul	450
Legământul divin	451
Chemarea	451
Trup și spațiu	452
Legea și drama	452
Răspuns și imagine	453
Refuzul cuvântului	453
Timpul omului	454
Teologie și convertire	455
Principiul nedesăvârșirii	455
Reluarea problemei răului	456
Povestirea fondatoare	457
Sensul întoarcerii lui Hristos	458
Primatul liturgicului	459
Liturgia și timpul	459
Narativitate creștină și cultură mitică	461
Exemplul Părinților Bisericii	462
Liturgie și cultură astăzi	463
Cuvântul biblic	464
Povestirea biblică	464
Povestire biblică și prăznuire liturgică	465
Stranietatea Bibliei	465
Câmpul etic și întoarcerea înțelepciunii	466
Primatul iubirii	466
Responsabilitatea morală	467
Conținuturile actului moral: întoarcerea la cuvântul înțelepciunii	469
Legea lucrurilor	470
Dumnezeu	472
<i>CONCLUZIE</i>	475